

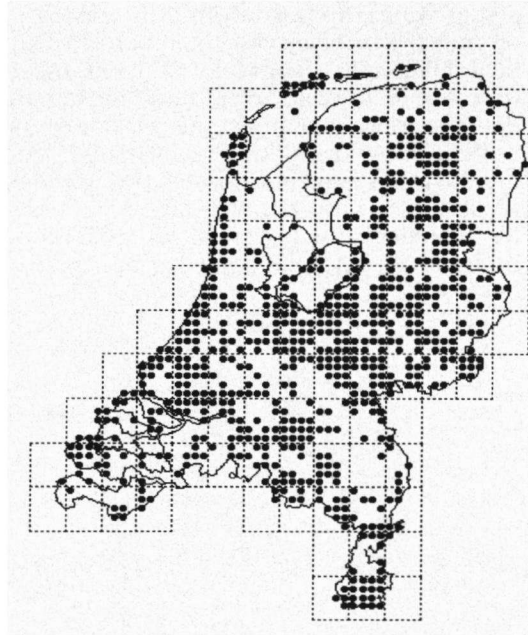
Eerste waarnemingen '92

tekst:
Chris van
Swaay

Het afgelopen jaar hebben we vanaf mei tot in augustus warm weer gehad. Of door dit warme weer ook de zomervlinders eerder verschenen blijkt uit de resultaten van het onderzoek 'eerste waarnemingen dagvlinders'.

Ook in 1992 hebben veel donateurs en medewerkers van De Vlinderstichting hun eerste vlinderwaarnemingen ingevuld en opgestuurd. In totaal ontvingen wij ruim 280 formulieren met daarop bijna 11.000 waarnemingen, gemiddeld ongeveer 39 per persoon. De formulieren die na 1 december binnenkwamen zijn niet meer in dit artikel verwerkt, maar worden natuurlijk nog wel in toekomstige verslagen verwerkt.

Op het kaartje van Nederland is aangegeven uit welke atlasblokken meldingen zijn binnengekomen. Een vergelijking met 1991 laat zien dat de spreiding van de waarnemingen over het land ruwweg gelijk is. Ook dit jaar ontvingen we bijna geen gegevens uit Oost-Brabant, Noord-Limburg, de Noord-Hollandse polders,

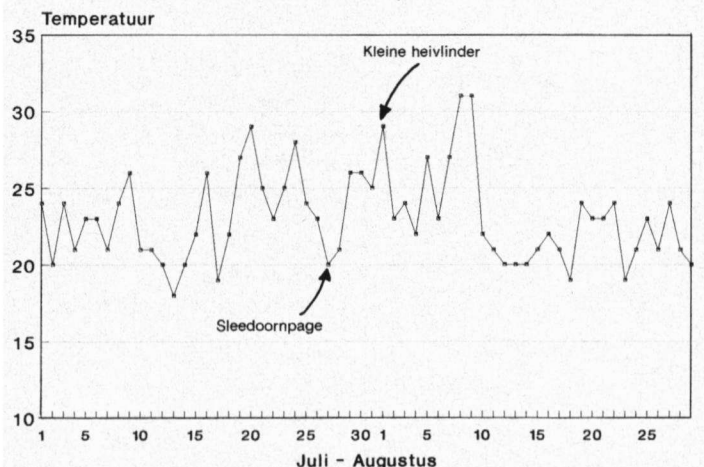
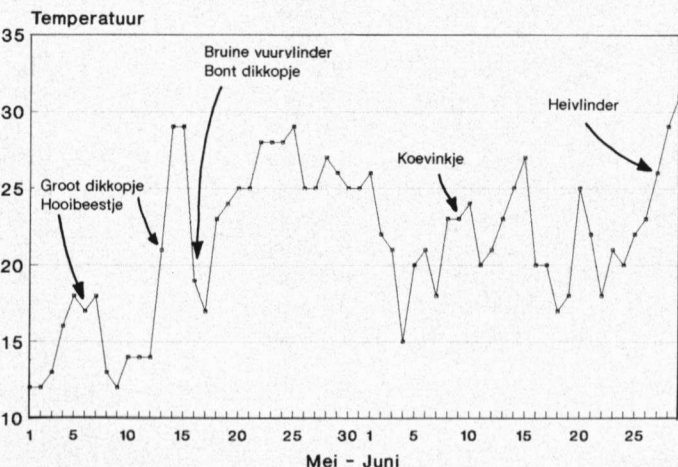
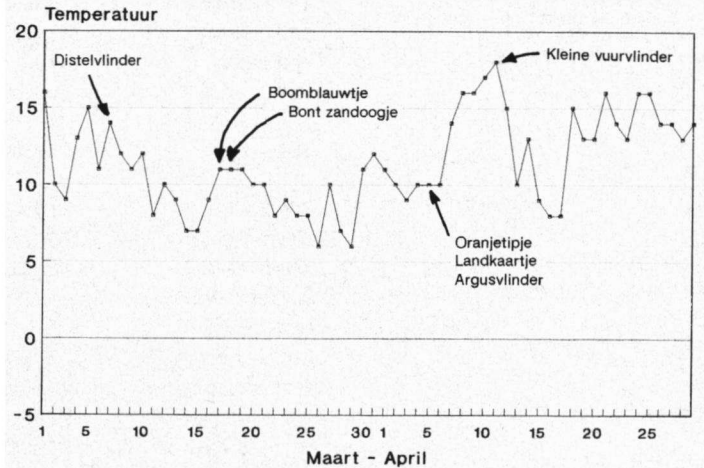
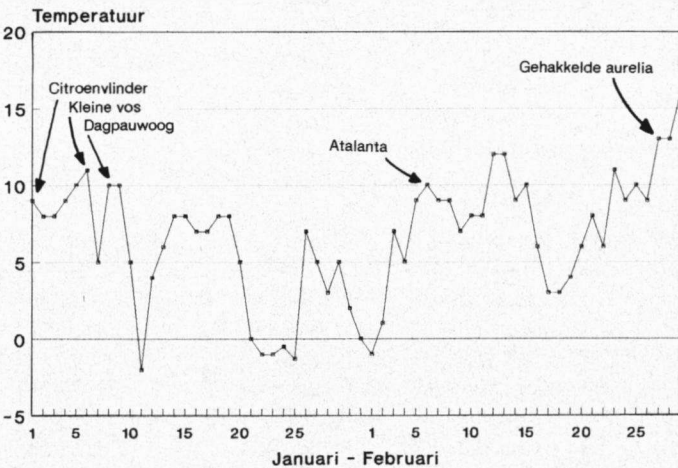

Atlasblokken waaruit in 1992 meldingen van het onderzoek 'Eerste waarnemingen dagvlinders' zijn binnengekomen.

Flevoland en de kleigebieden van Friesland en Groningen.

Helaas waren veel waarnemingen van witjes nog steeds onbetrouwbaar. Het komt nog vaak voor dat mensen deze soorten niet goed bekijken en ze samenvatten onder de noemer 'Klein koolwitje' of 'Groot koolwitje'.

Verloop van de maximumtemperaturen in januari tot en met augustus en het verschijnen van de eerste vlinders.

Het Zwart- en Geelsprietdikkopje zijn dit jaar wel verwerkt. De meeste waarnemers hadden duidelijk moeite gedaan deze soorten uit elkaar te houden.

In onderstaande figuren wordt het verloop van de maximum temperatuur in 1992 gegeven. In deze figuren is ook de eerste waarnemingsdatum van een aantal soorten aangegeven. In tabel 1 wordt voor elke soort waarvan in 1992 meer dan 15 meldingen zijn binnengekomen de eerste waarneming gegeven. Tevens wordt een vergelijking met 1991 gemaakt. Van enkele soorten zijn na het verschijnen van het verslag over 1991 nog vroegere meldingen binnengekomen. In tabel 1 zijn deze waardes aangehouden.

Het weer in 1992

1992 was een warm jaar. Na een zachte winter volgde een maand mei die alle records sloeg. De daarop volgende zomer leverde ook al veel mooie dagen op. De maanden kunnen als volgt gekenmerkt worden (Maandoverzicht van het weer in Nederland, KNMI):

Januari was aan de zachte kant, droog en wat de zonneschijn betreft vrijwel normaal. **Februari** was zelfs zeer zacht en droog met de normale hoeveelheid zonneschijn. Vooral de laatste drie dagen waren zonnig en vrij warm. **Maart** was zacht, vrij nat en vrij somber. Ook **April** was aan de warme kant. Het was in deze

Tabel 1: De eerste waarnemingen van dagvlindersoorten in 1992 met de plaats en de naam van de waarnemer. Daarnaast is ook de eerste waarneming in 1991 en de eerst waarneming tot nu toe vermeld. De datum waarop de soort in 1991 en 1992 regelmatig is gezien is de eerste dag van een reeks van vijf waarvan op minstens drie dagen de soort is gemeld.

Soort	Tot			Plaats (Prov.)	Waarnemer	Regelmatig vanaf	
	nu toe	1991	1992			1991	1992
Citroenvlinder	2-1-1964	6-1	1-1	Zuidloo (OV)	H. Groenink	17-2	1-1
Kleine vos	3-1-1976	12-2	6-1	Zoetermeer (ZH)	H. Rotteveel	23-2	6-2
Dagpauwoog	2-1-1964	13-2	8-1	Leiden (ZH)	P. Jooreman	24-2	5-2
Atalanta	9-1-1962	28-1	6-2	Petten (NH)	R. en A. Gronert	10-3	28-2
Gehakelde aurelia	26-1-1934	6-2	27-2	Westervoort (GL)	G. Schaafsma	6-3	27-2
Distelvlinder	15-1-1969	10-3	7-3	Ubachsberg (L)	M. Meijer	1-7	5-5
Boomblauwtje	8-3-1965	18-3	17-3	Fochteloërveen (DR)	R. Bijlsma	23-3	5-4
Bont zandoogje	22-3-1950	30-3	18-3	Stramproy (L)	G. Steyvers-Janssen	30-3	5-4
Oranjepijp	7-3-1935	30-3	5-4	Beltrum (GL)	H. Middelhuis	30-3	8-4
Landkaartje	5-2-1950	13-3	5-4	Beltrum (GL)	H. Middelhuis	29-3	5-4
Argusvlinder	25-3-1919	11-4	5-4	Eefde (GL)	C. Rodenhuis	11-4	5-5
Groentje	11-3-1864	11-4	9-4	Kon. Houtvest. (GL)	N. Honig	14-4	4-5
Kleine parelmoervlinder	13-3-1957	10-4	9-4	Terschelling	P. Zumkehr	9-5	13-5
Kleine vuurvlinder	1-4-1974	8-4	11-4	Hoge Veluwe (GL)	J. Eggenhuizen	10-4	27-4
Koninginnepage	13-3-1935	12-4	19-4	St. Geertruid (L)	Mw. v. Leeuwen	9-5	13-5
Icarusblauwtje	3-3-1958	14-4	27-4	Kessel (L)	G. Korfage	6-5	11-5
Aardbeivlinder	6-4-1905	25-4	5-5	AW-duinen (NH)	J. Roos	11-5	16-5
Hooibeestje	8-4-1982	15-4	11-5	Venlo (L)	G. Korfage	8-5	11-5
Groot dikkopje	8-5-1948	19-5	13-5	Venlo (L)	G. Korfage	30-5	28-5
Bruine vuurvlinder	1-5-1943	18-5	16-5	Hoge Veluwe (GL)	N. Honig	18-5	24-5
Bont dikkopje	27-4-1981	11-5	16-5	De Geelders (NB)	F. Hamerpagt	19-5	16-5
				Essche Stroom (NB)	H. Reumkens		
Bruin blauwtje	5-5-1945	20-5	18-5	Petten (NH)	R. en A. Gronert	20-5	18-5
Bruin zandoogje	17-5-1948	19-5	19-5	Leusden (U)	A. Verburg	30-5	3-6
Zilveren maan	1-5-1953	18-5	20-5	Oldematen (OV)	M. Klemann	24-5	21-5
Gele luzernevlinder	9-4-1961	4-6	22-5	Midsland (FR)	P. Zumkehr		18-7
Heideblauwtje	10-5-1981	24-5	24-5	Bladel (NB)	M. van Gorp	1-7	6-6
Oranje zandoogje	27-5-1983	30-6	24-5	Smilde (DR)	R. Bijlsma	4-7	8-6
Geelsprietdikkopje	19-5-1986		29-5	Lage Mierde (NB)	H. Lavrijsen		29-5
Duinparelmoervlinder	19-5-1986	23-6	29-5	Heiloo (NH)	H. ten Holt	2-7	7-6
Bosparelmoervlinder	12-5-1953	29-5	2-6	Veluwezoom (GL)	R. Schröder		8-6
Zwartsprietdikkopje	23-5-1886		8-6	Vlijmen (NB)	A. Raadsen		8-6
Koekinkje	17-5-1981	16-6	9-6	Well (L)	F. Knappstein	2-7	14-6
Kleine ijsvogelvlinder	12-5-1953	5-7	11-6	Zonnebergen (OV)	H. Groenink	5-7	11-6
Gentiaanblauwtje	2-6-1982	3-7	12-6	Hardenberg (OV)	E. Pullen	13-7	26-6
Spiegeldikkopje	16-6-1951	5-7	13-6	Empe (GL)	B. te Kamp	17-7	27-6
Eikepage	19-5-1989	23-6	19-6	Hoge Mierde (NB)	H. Lavrijsen	8-7	19-6
Bruine eikepage	31-5-1909	21-6	20-6	De Dorst (NB)	H. Reumkens	10-7	27-6
Heivlinder	20-5-1980	26-6	27-6	Terschelling	P. Zumkehr	16-7	27-6
				Hardenberg	G. Compagne		
Kommavlinder	3-6-1933	2-7	29-6	Westert (NH)	H. Snater	21-7	29-6
Sleedoornpage	2-7-1930	1-8	27-7	Zuidloo (OV)	H. Groenink	11-8	27-7
Kleine heivlinder	13-7-1979	2-8	1-8	Planken Wambuis (GL)	I. van Halder	13-8	6-8

Wilt u meewerken aan het onderzoek 'eerste waarnemingen dagvlinders'? Knip dan dit formulier uit.

EERSTE WAARNEMINGEN DAGVLINDERS

Vult u op dit formulier van iedere dagvlindersoort de eerste drie waarnemingen in. Als u een goede kaart heeft kunt u ook de X-coördinaat en de Y-coördinaat invullen, maar noodzakelijk is dit niet. Geef u wel de plaats zo nauwkeurig mogelijk aan.

Naam:

Adres:

Postcode/Plaats:

Jaar:

Telefoonnummer:

Waarnemersnummer:

Soortnaam	Dag	Maand	Plaats	Aantal	X-coördinaat	Y-coördinaat
Citroenvlinder						
Kleine vos						
Dagpauwoog						
Gehakkelde aurelia						
Boomblauwtje						
Oranjetipje						
Bont zandoogje						
Klein geaderd witje						
Klein koolwitje						
Groot koolwitje						
Landkaartje						
Kleine vuurvlinder						
Argusvlinder						

Soortnaam	Dag	Maand	Plaats	Aantal	X-coördinaat	Y-coördinaat
Icarusblauwtje						
Groentje						
Hooibeestje						
Groot dikkopje						
Geelsprietdikkopje						
Zwartsprietdikkopje						
Bruin zandoogje						
Koelvinkje						
Oranje zandoogje						
Heivlinder						
Distelvlinder						
Atalanta						
OVERIGE SOORTEN						

Overige waarnemingen a.u.b. op formulier 'Vlinders in het Nederlandse Landschap'.
 Opsturen naar: De Vlinderstichting, Afdeling Onderzoek en Adviezen, Postbus 506, 6700 AM Wageningen

Ik geef de volgende persoon een donateurschap van De Vlinderstichting kado en ontvang zelf de nieuwe set wenskaarten en een zakje gemengd zaad.

Naam:
Adres:
Postcode/plaats

Hij/zij ontvangt een informatiepakket en 4 x per jaar het tijdschrift Vlinders. De acceptgirokaart à f 30,- kan samen met de wenskaarten en het zaad gestuurd worden naar:

Naam:
Adres:
Postcode/plaats:

BESTELFORMULIER ZADEN UIT DE VLINDERWINKEL

Naam:

Adres:

Postcode/plaats:

Nummer	Soort		kleur	prijs	aantal	prijs
Eenjarig:						
33070	<i>Ageratum houstonianum</i>	Leverbalsum	blauw	f 1,75	.....	.....
33075	<i>Agrostemma githago</i>	Bolderik	rose	f 1,75	.....	.....
33197	<i>Alyssum maritimum</i>	Schildzaad	wit	f 1,75	.....	.....
33525	<i>Calendula officinales</i>	Goudsbloem	geel	f 1,75	.....	.....
33695	<i>Centansea cyanus</i>	Korenbloem	blauw	f 1,50	.....	.....
33755	<i>Chelranthus maritimus</i>	Strandviolier	gemengd	f 1,50	.....	.....
33785	<i>Chrysanthemum carinatum</i>	Chrysantsoort	gemengd	f 1,50	.....	.....
33805	<i>Chrysanthemum coronar</i>	Ganzebloem	gemengd	f 1,50	.....	.....
33865	<i>Chrysanthemum segetum</i>	Ganzebloem	roomkleurig	f 1,75	.....	.....
33950	<i>Cosmos bippinnatus</i>	Cosmea, grootbloemig	gemengd	f 1,75	.....	.....
33959	<i>Cosmos sulphureus</i>	Cosmea	geeltinten	f 2,00	.....	.....
34335	<i>Godetia grandiflora</i>	Godetia	gemengd	f 1,75	.....	.....
34515	<i>Iberis umbellata</i>	Scheefbloem	gemengd	f 1,50	.....	.....
34530	<i>Iberis coronaria</i>	Scheefbloem	wit	f 1,50	.....	.....
35145	<i>Papaver rhoeas</i>	Grote Klaproos	rood	f 1,50	.....	.....
35325	<i>Polygonum capitatum</i>	Knoopjeskruid	rose	f 3,00	.....	.....
35345	<i>Portulaca grandiflora</i>	Portulak	gemengd	f 1,75	.....	.....
35395	<i>Reseda odorata</i>	Wouw	wildbloem	f 1,50	.....	.....
35615	<i>Scabiosa atropurpurea</i>	Duifkruid	gemengd	f 2,00	.....	.....
35935	<i>Tagetes patula nana</i>	Afrikaan	geel/bruin	f 2,50	.....	.....
36155	<i>Verbena compacta</i>	IJzerhard	gemengd	f 2,25	.....	.....
Tweejarig:						
36430	<i>Chelirantus allionii</i>	Lenteviolier	oranje	f 1,50	.....	.....
36458	<i>Hesperis matronalis</i>	Damastbloem	gemengd	f 1,75	.....	.....
36460	<i>Lunaria biennis</i>	Judaspenning	gemengd	f 1,75	.....	.....
36472	Muurbloem Covent Garden	Muurbloem	fluweelrood	f 1,75	.....	.....
			subtotaal		.....	.....

frankeren
als
briefkaart

DE VLINDERSTICHTING
POSTBUS 506
6700 AM WAGENINGEN

				subtotaal vorige blz.	.....	.....
Meerjarig/vast:						
37085	Achillea filipendula	Duizendblad	geel	f 2,00	.....	.....
37233	Centaurea macrocephala	Korenbloem	geel	f 2,00	.....	.....
37125	Alyssum saxatile	Rotsschildzaad	goudgeel	f 2,00	.....	.....
37260	Dianthus plumarius	Grasanjer(enkel)	gemengd	f 2,50	.....	.....
37270	Dianthus deltoidus	Steenanjer	karmijnrood	f 2,00	.....	.....
37305	Iberis sempervirens	Scheefbloem	roze	f 3,25	.....	.....
37405	Saponaria ocymoides	Zeepekruid	rose-lila	f 2,00	.....	.....
37410	Scabiosa caucasica	Duifkruid	blauw	f 3,00	.....	.....
37415	Sedum acre	Muurpeper	geel	f 2,75	.....	.....
37445	Veronica longifolia	Ereprijs	blauw	f 2,50	.....	.....
Kruiden:						
16155	Bieslook			f 2,50	.....	.....
16557	Droplant			f 2,50	.....	.....
16560	Engelwortel			f 2,75	.....	.....
16565	Hyssop			f 3,75	.....	.....
16570	Muskuskaasjeskruid			f 2,00	.....	.....
16705	Lavendel			f 2,75	.....	.....
17010	Mosterd			f 1,50	.....	.....
17025	Munt			f 2,75	.....	.....
17105	Salle			f 2,75	.....	.....
37430	Tijm (kruipend)			f 2,00	.....	.....
17305	Tijm (echte)			f 2,00	.....	.....
17405	Tuinkers			f 1,50	.....	.....
				Subtotaal	.....	.....
				Adm. + portokosten		f 4,50
				Totaal	.....	.....

Voor betaling wacht ik uw acceptgiro af.

maand vrij somber en wat de neerslag betreft normaal.

Mei 1992 was extreem warm, zeer zonnig en vrij droog. Het werd zodoende de warmste mei maand van deze eeuw (tot nu toe was dat mei 1947, een beroemd vlinderjaar). 13 mei was de eerste dag dit jaar dat de temperatuur boven de 20°C kwam en op 14 mei werd plaatselijk de eerste tropische dag van het jaar gemeten (boven de 30°C).

Juni was zeer warm en zonnig met gemiddeld over het land ongeveer de normale hoeveelheid neerslag. De maand behoort tot de zeven warmste juni maanden van deze eeuw. **Juli** zette de traditie voort en was ook warm. Verder was het zonnig en gemiddeld over het land aan de droge kant. **Augustus** was warm, somber en zeer nat. Dit natte karakter was trouwens geheel toe te schrijven aan een aantal dagen waarop een grote hoeveelheid regen viel.

De eerste vlinders

Het zachte weer begin januari leidde meteen tot een reeks eerste waarnemingen. Op 8 januari waren er van zowel Citroenvlinder, Kleine vos en Dagpauwoog al waarnemingen binnen. Hierna volgde een koele periode, maar vanaf 5 februari komen er voortdurend waarnemingen binnen. Op 27 februari begint een periode met erg lekker weer (voor de tijd van het jaar) en iedereen die nog geen vlinders had gezien kan nu de eerste waarnemingen doen:

Vooraf op 29 februari was het raak. Duidelijk is ook te zien dat de Dagpauwoog langzamer op gang komt dan de Kleine vos of de Citroenvlinder. De Gehakkelde

	27-2	28-2	29-2
Kleine vos	53	102	341
Citroenvlinder	41	66	306
Dagpauwoog	12	12	37
Gehakkelde aurelia	1	5	20
Atalanta	-	1	2

aurelia is de minst algemene vlinder-overwintelaar.

Ook de Atalanta werd vroeg gezien. In totaal werden in februari zeven en in maart elf exemplaren waargenomen. Het is onduidelijk of dit trekkers of overwintelaars zijn.

Hierna volgden stuk voor stuk de andere soorten.

Van maar liefst vier soorten werd dit jaar het record gebroken: Citroenvlinder (de soort is waargenomen op 1 januari, een record dat niet meer verbeterd kan worden), Bont zandoogje, Oranje zandoogje en Spiegeldikkopje.

Net zo interessant als de eerste waarnemingsdatum is het om te kijken naar de datum waarop een soort regelmatig is gezien.

Door het zachte weer in de winter van 1992 zijn de soorten die in januari en februari verschijnen in 1992 duidelijk vroeger dan in 1991. De Gehakkelde aurelia is de laatste soort die vroeger was dan vorig jaar. De soorten die in maart, april en de eerste helft van mei verschijnen zijn allemaal in 1992 later dan in 1991. Dit wordt veroorzaakt door het extreem warme weer in maart en begin april 1991. Midden mei slaat de balans echter helemaal om ten voordele van 1992. Alle soorten die na midden mei uit

Tabel 2: Meldingen van een aantal vlindersoorten op 27, 28 en 29 februari 1992.

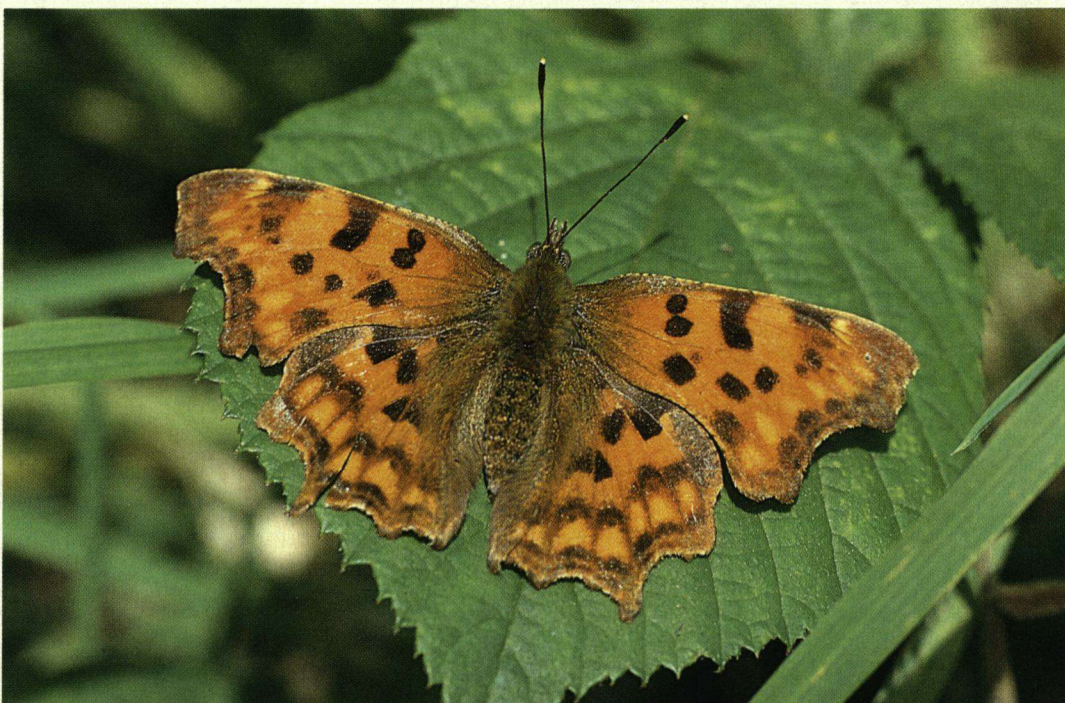

foto: Kars Veling

De Gehakkelde aurelia verschijnt later dan de andere vlinder-overwintelaars. Pas bij temperaturen boven de 9 graden wordt hij actief.

de pop komen doen dit duidelijk vroeger dan vorig jaar. Het warme weer in mei, juni en juli is daar natuurlijk de reden voor.

Wanneer verschijnen de vlinderoverwintersaars

Iedereen let op de eerste warme dag in februari of maart altijd goed op of er buiten niet toevallig een Kleine vos of Citroenvlinder langs het raam vliegt. Uit de resultaten van dit onderzoekje blijkt dat deze vlinders vaak veel eerder vliegen. Deze soorten kunnen al worden gezien als de temperatuur overdag boven de 4°C komt. Komt de temperatuur boven de 10°C dan worden in Nederland al gauw meer dan 10 Kleine vossen of Citroenvlinders gemeld. Een temperatuur boven de 14°C gaat in deze tijd van het jaar vaak gepaard met flink wat zonneschijn. Dan loopt het aantal vlinders van deze twee soorten sterk op. Temperaturen rond de 15°C betekenen dat zo goed als iedereen zijn eerste vlinder moet hebben kunnen zien.

De aantallen bij de Dagpauwoog en Gehakkelde aurelia zijn een stuk kleiner. Weliswaar wordt de Dagpauwoog ook al gezien bij temperaturen van 3 à 4°C, pas bij een temperatuur boven de 12°C wor-

den er meer dan een stuk of 10 gezien. Zelfs als het buiten 15°C of meer wordt blijven de aantallen vrij laag. Enkele tientallen is dan het maximum. Van de Gehakkelde aurelia worden bij hoge temperaturen ongeveer net zo veel exemplaren gezien als van de Dagpauwoog (zo talrijk is deze soort tegenwoordig in Nederland). Bij lage temperaturen wordt de Gehakkelde aurelia echter nauwelijks gezien, hij heeft toch echt wel een graadje of 9 nodig voor hij tevoorschijn komt. Boven de 14°C loopt hij keurig in de pas met de Dagpauwoog.

Bedenk wel dat dit verhaal alleen geldt voor januari tot en met maart. Van de Dagpauwoog lopen de aantallen in april sterk op en dan is hij vaak talrijker dan de andere soorten.

SUMMARY

In 1992 the Dutch Butterfly Foundation continued their project on first observations of butterfly species.

The results are discussed and a comparison is made with 1991. Due to the mild winter, *Gonepteryx rhamni*, *Aglais urticae* and *Inachis io* were already first observed in January.